

EHBBS

EERSTE HULP BIJ SCHEIDING

Inhoud

Inleiding	5
EHBS – Eerste Hulp Bij Scheiding - Inspiratie voor intervisie	6
Inleiding	6
Materiaal	6
Doelgroep	6
Verloop	6
Blanco invulblad uitgangspunten	8
Uitgangspunten	10
1. Bij scheiding komt vaak conflict voor:	10
2. Scheiding en de reorganisatie van het ouderschap zijn een dynamisch proces.	12
3. Aanhoudende conflicten zijn schadelijk voor alle betrokkenen.	14
4. Mensen zijn niet altijd krachtig genoeg om bewust en doordacht hun conflict aan te gaan en keuzes te maken.	16
5. Een conflict heb je nooit alleen, ieder heeft zijn aandeel.	18
6. Ouders, ook ouders in conflict, hebben het beste met hun kinderen voor:	20
7. Als hulpverlener nemen we onze verantwoordelijkheid.	22
8. Mensen zijn betekenisverleners.	24
9. Mensen leven in een context en dit heeft zijn invloed.	26
Tips & Tricks hoogconflictueuze scheidingen	
Het ouderlijk gezag binnen de hulpverlening	28
Bevindingen uit Vlaams wetenschappelijk onderzoek rond scheiding	31
Need to know – Enkele theoretische modellen	35
Interessante adressen & websites	38
Colofon	40

Inleiding

Het stijgende aantal (echt)scheidingen in onze maatschappij weerspiegelt zich ook in de hulpverlening. Meer en meer kinderen hebben gescheiden ouders en leven in een eenoudergezin of in een nieuw samengesteld gezin. Ouders die niet meer samenleven, slagen er meestal in om tot een nieuw evenwicht te komen. Soms verliezen ouders zichzelf echter zo in de strijd met hun ex-partner, dat hun kinderen zwaar belast worden. Dit stelt professionals voor de uitdaging om ook voor deze kinderen gepaste zorg te bieden, rekening houdend met de soms complexe context waarin zij leven.

Professionelen, o.m. in het onderwijs, de kinderopvang, maar ook in de hulpverlening signaleren dat het werken met gezinnen in een "vechtscheiding" een knelpunt is. Ze worden vaak onder druk gezet door ouders, voelen zich onmachtig en gefrustreerd en kunnen zich in die situaties niet meer focussen op hun kerntaak. Het gevecht breidt zich soms letterlijk uit tot binnen de muren van de school, de opvang, de hulpverlening, ... Een gebrekkige juridische kennis en een niet-meerzijdig partijdige houding kan - ongewild - de strijd tussen ouders doen oplaaien, waardoor het kind nog meer gekneld geraakt tussen zijn ouders. Professionals vragen daarom handvatten om beter bestand te zijn tegen de krachtige splittingdynamieken van een vechtscheiding.

In deze Eerste Hulp Bij Scheiding-bundel willen wij aan **hulpverleners** handvatten aanreiken om moeilijke scheidingssituaties makkelijker te hanteren. De werkgroep HoogConflictueuze Scheiding-preventie ontwikkelde daarom het **EHBS-intervisie-instrument**: aan de hand van negen uitgangspunten ga je het gesprek aan met collega's en wissel je goede praktijken uit om tot een gedeelde visie te komen, om zich (terug) gesterkt en geïnspireerd te voelen.

De werkgroep werkte ook nog de tool "**Tips & Tricks**" uit. Met deze tool zie je in een oogopslag welke vier uitgangspunten cruciaal zijn bij (hoogconflictueuze) scheidingen. We vestigen hiermee

de aandacht op het belang om als hulpverlener bewust te zijn van de eigen impact op het gezin en een mogelijk conflict. Het schema bevindt zich in de middenkatern van deze bundel, zodat je deze makkelijk kan uitnemen en gebruiken als bureaublad of ophangen als poster.

Daarnaast is een basiskennis over de **wetgeving met betrekking tot de uitoefening van het ouderlijk gezag** cruciaal om als hulpverlener overeind te blijven in deze vaak moeilijke situaties. Deze zijn een belangrijke kapstok in het handelen en informeren van de betrokkenen.

Inzichten uit wetenschappelijk onderzoek kunnen de hulpverlener dan weer helpen bij het duiden van gedrag en beleving, bij het binnenbrengen van het kindperspectief, bij het geven van psycho-educatie. Daarom verzamelden we in deze bundel een aantal, weliswaar beperkte, bevindingen uit Vlaams wetenschappelijk onderzoek over scheiding. De geïnteresseerde lezer die meer wil weten, vindt in de bronvermelding de linken naar de uitgebreide rapportage.

Het hoofdstuk "**Need to know**" beschrijft enkele theoretische modellen die jou als hulpverlener kunnen helpen bij het verder ontwikkelen van een duidelijke visie op niet-samenlevende ouders.

Het informatie- en hulpverleningsaanbod over het thema "scheiding" is heel ruim en divers. We selecteerden in het hoofdstuk "**Interessante adressen en websites**" echter vooral eerstelijnsorganisaties, die vanuit hun generalistische aanpak, de betrokkenen op een laagdrempelige manier kunnen verwijzen naar de meest gepaste, gespecialiseerde hulp, indien nodig.

EHBS – Eerste Hulp Bij Scheiding

Inspiratie voor intervisie

INLEIDING

We ervaren allemaal in onze praktijk dat het ondersteunen van kinderen, jongeren, ouders en hun contexten tijdens en na een scheiding vaak een uitdaging is. De signalen en knelpunten die naar aanleiding van het intersectoraal debat vechtscheiding, georganiseerd door het netwerk Integrale Jeugdhulp Deinze-Eeklo-Gent (december 2010), werden verzameld, bevestigen dit: professionelen voelen zich vaak onder druk gezet door ouders, voelen zich onmachtig en gefrustreerd. Professionelen vragen daarom handvatten om beter bestand te zijn tegen de krachtige splittingdynamieken van een conflictueuze scheiding.

Voor hulpverleners ontwikkelde de werkgroep HoogConflictueuze Scheiding – preventie (HCS) een methodiek om aan de hand van negen uitgangspunten positieve ervaringen te laten uitwisselen rond hoogconflictueuze scheidingen.

Deze methodiek is in eerste instantie een intervisie-instrument. Tijdens een zestal bijeenkomsten vertaalden de werkgroepleden, vertegenwoordigers uit diverse sectoren, deze **neven uitgangspunten naar visie en houding**. Ze putten hiervoor uit hun jarenlange ervaring. Toch bevat de voorliggende tekst niet de waarheid. Het is dus geen handboek. Deze tekst is bedoeld om hulpverleners te inspireren, om hen uit te dagen een eigen positie in te nemen ten opzichte van de uitgangspunten, om het gesprek met elkaar aan te gaan en goede praktijken uit te wisselen om zo tot een gedeelde visie omtrent hoogconflictueuze scheidingen te komen. Maar ook om met elkaars tips en tools terug met niet-samenlevende ouders samen aan de slag te kunnen gaan.

Kortom, EHBS is een **interview-instrument om teamleden te laten nadenken over welke visie ze hanteren én welke hulpverleningshouding ze hierbij aannemen**. De uitwisseling op zich staat voorop, opdat hulpverleners terug de kracht bij zichzelf zien om iets te bewerkstelligen in situaties van conflictueuze scheidingen. Het is de werkvorm bij uitstek om tot een gedeelde en gedragen visie omtrent hoogconflictueuze scheidingen te komen.

Tegelijkertijd is deze tool ook te gebruiken met een gemengde groep, over teams heen, of zelfs over sectoren heen. De verschillende invalshoeken en ervaringen maken het gesprek en de uitwisseling nóg boeiender.

Maar wat als een intervisie met collega's niet mogelijk is? Wat als je als individuele hulpverlener deze bundel in handen krijgt? Ook dan hoopt de werkgroep HoogConflictueuze Scheiding dat je de uitgangspunten ter inspiratie doornemt en reflecteert over de eigen visie, houding en tools die je daarbij hanteert en zo terug die kracht in jezelf als hulpverlener ervaart.

MATERIAAL

- Beamer, laptop
- Overzicht negen uitgangspunten
- Sjabloon met blanco invulvelden
- 9 uitgangspunten: invulbladen met input van de werkgroep HCS en met blanco invulvelden
- Balpen

DOELGROEP

Hulpverleners die professioneel te maken krijgt met ouders, gezinnen in hoogconflictueuze scheidingen.

VERLOOP

1. Inleiding
2. Opener
3. Bespreking uitgangspunten
4. Nabespreking

INLEIDING: KORTE DUIDING VAN HET OPZET EN DE INHOUD VAN DE INTERVISIE

De gespreksleider duidt kort de opzet en inhoud van de intervisie. Bijvoorbeeld:

“EHBS is een intervisie-instrument om de uitwisseling van “good practices” omtrent hoogconflictueuze scheidingen tussen hulpverleners mogelijk te maken. Beschikken over een minimale kennis van het wetgevend kader is een belangrijke kapstok voor ons handelen, maar ook een gedragen visie omtrent het thema.

Het gesprek wordt gevoerd aan de hand van negen uitgangspunten. In kleine groepjes proberen jullie deze uitgangspunten te vertalen welke visie en houding hiermee verbonden zijn, welke houding we als hulpverlener nodig hebben om de negatieve spiraal van het conflict te doorbreken. De makers van de methodiek maakten dezelfde denk-oefening en gaven hun ervaringen mee als aanzet voor het gesprek. Niet met de bedoeling de waarheid te ponsen, omdat de waarheid niet bestaat. De tekst is bedoeld om te inspireren, alsook om aangevuld te worden met zaken waaraan de werkgroep nog niet dacht. De werkgroep vindt het wél belangrijk dat elke hulpverlener zichzelf ziet als een kracht om in situaties van HCS iets te bewerkstelligen. Met deze negen uitgangspunten willen we vooral ten gronde uitpraten over welke visie we hanteren én welke houding we als hulpverlener kunnen aannemen.”

OPENER

Om de focus op het thema te leggen vertelt elke deelnemer kort wat hem/haar het meeste trof in een situatie waarin er sprake was van een “hoogconflictueuze scheiding” (werk of privé).

BESPREKING UITGANGSPUNTEN

1. Presenteer kort de uitgangspunten:

1. Bij scheiding komt vaak conflict voor.
2. Scheiding en de reorganisatie van het ouderschap zijn een dynamisch proces.
3. Aanhoudende conflicten zijn schadelijk voor alle betrokkenen.
4. Mensen zijn niet altijd krachtig genoeg om bewust en doordacht hun conflict aan te gaan en keuzes te maken.
5. Een conflict heb je nooit alleen, ieder heeft zijn aandeel.
6. Ouders, ook ouders in conflict, hebben het beste met hun kinderen voor.
7. Als hulpverlener nemen we onze verantwoordelijkheid.
8. Mensen zijn betekenisverleners.
9. Mensen leven in een context en dit heeft zijn invloed.

2. Geef volgende vragen mee ter bespreking:

- Welke visie heeft jouw organisatie/team hierover?
- Ga je hiermee akkoord? Of heb je een andere visie? Hoe zie je dit?
- Welke houding neem je aan bij elk uitgangspunt?

En hoe vertaalt zich dat dan in de praktijk?

Hoe doe je dat concreet?

- Heb je praktijkervaringen? Interessant materiaal (methodieken, spelmateriaal, werkkaarten, ...)?
- Wat is helpend?
- ...

3. Deel de groep op in een 4-tal groepjes

Elke groep bespreekt twee uitgangspunten aan de hand van de ingevulde sjablonen. Elke groep krijgt een dertigtal minuten tijd om hierover te reflecteren en verder aan te vullen.

Variant:

- o Geef elke groep twee sjablonen met blanco velden waar enkel het uitgangspunt ingevuld staat.
- o Elke groep denkt na in welke mate hij/zij akkoord gaat met het uitgangspunt en hoe dit vertaald kan worden in de praktijk. Welke tools gebruiken ze hiervoor?
- o Na 5 à 10 minuten geef je elke groep de invulbladen met dezelfde uitgangspunten waar reeds de aanzet van de werkgroep HCS ingevuld staat, maar die verder aangevuld kunnen worden door de groep.

4. Terugkoppeling naar de ganse groep

Elke groep brengt per uitgangspunt verslag uit van de eigen bespreking. De overige collega's vullen verder aan, geven eventuele bedenkingen, nuances mee, enz.

NABESPREKING

De groep sluit af met een rondje ter evaluatie van de intervisie.

Mogelijkheden:

- Wat neem je uit deze intervisie mee?
- Benoem in één woord je gevoel na deze intervisie.
- Kies uit een stapel associatiekaarten één kaart die je gevoel over de intervisie weergeeft.

Uitgangspunt :

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- ...
- ...
- ...

Uitgangspunt 1: bij scheiding komt vaak conflict voor

HOUDING 1

Ik heb mededogen en ben mild voor mensen. Ik erken hun lijden en zoek met hen een weg voorbij het lijden (afbakenen en niet in blijven vastzitten).

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik benoem en normaliseer de emoties (kwaadheid, machteloosheid, verdriet, schaamte, schuldgevoelens ...) die mensen brengen. Ik geef ze bestaansrecht.
- o Ik benadruk dat scheiding een dual gebeuren is en bestaat uit: (a) rouwproces, (b) reorganisatie en herstel.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik stel me op als een rustpunt en probeer rustig te blijven.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik blijf rustig bij het horen van het verhaal van mensen.
- o Ik neem een metaperspectief aan: een conflict gaat met ups en downs, dus ook de intensiteit van een gevoel schommelt.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik blijf meerzijdig partijdig en ben betrokken bij de betrokkenen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik blijf hun betrokkenheid opmerken ook al is de vorm van deze betrokkenheid niet altijd constructief.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 4

Ik stel me bewust verbindend op.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik gebruik consequent verbindende taal.
Bv.: "Jullie als ouders, de mama van je dochter, ..."
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 5

Ik stel me op als een rustpunt en probeer rustig te blijven.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik blijf rustig bij het horen van het verhaal van mensen.
- o Ik neem een metaperspectief aan: een conflict gaat met ups en downs, dus ook de intensiteit van een gevoel schommelt.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 6

Ik ben me als hulpverlener bewust van mijn tegenoverdracht en ben alert voor de invloed van deze tegenoverdracht op mijn handelen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Als hulpverlener ben ik normalerwijze niet neutraal, de denkwijze van de ene ouder kan me meer aantrekken dan de andere. Het is belangrijk dat ik dit erken, maar het mag mijn handelen niet beïnvloeden. In een teamoverleg kunnen collega's helpen de verschillende posities (zowel van moeder, vader als kind) te bewaken.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 2: scheiding en de reorganisatie van het ouderschap zijn een dynamisch proces

HOUDING 1

Ik ben me bewust van het dubbel rouwproces bij scheiding. Elk van deze rouwprocessen heeft een eigen karakter en tempo.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik benoem dit dubbel rouwproces en ondersteun hen om te zien wanneer de ex-partner spreekt of de ouder. Als een ouder kwaad is omdat de andere ouder nu wel verantwoordelijkheid wil opnemen, kan ik werken aan het kunnen aanvaarden dat de andere ouder "anders ouder" is dan zichzelf. Zo kan ik de mensen ondertiteling en taal geven, hen bodem geven in dit rouwproces.
- o Ik kader deze verschillende fasen en maak ze bespreekbaar door te vragen: "Wat zou het jou kunnen brengen?".
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik ben er mij van bewust dat ouderschap heel divers kan ingevuld worden en georganiseerd worden.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik ben er mij van bewust dat het maatschappelijk ideaalbeeld van het samen-ouderen niet voor iedereen haalbaar is.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Op die manier kunnen mensen inzicht krijgen in het feit dat ze niet "moeten" samen ouderen: elk doet zijn ding.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 4

Ik ben er mij van bewust dat ouderschap na scheiding anders ingevuld kan worden dan vóór de scheiding.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Bij eenouderschap zijn er bepaalde taken die vroeger niet moesten worden opgenomen, maar nu wel en zijn er bepaalde taken die men graag door de ander opgenomen ziet.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 5

Ik neem een dynamische houding aan in het conflict en heb oog voor elke positieve beweging en verandering.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik geef mensen de boodschap dat reorganisatie van het ouderschap moeilijk is, een proces is en dat ze hierin mogen zoeken, van gedacht kunnen veranderen.
- o Ik geef aandacht aan het positieve, hoe uitzonderlijk ook en benoem wat wél gelukt is.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 6

Ik heb er vertrouwen in dat mensen zelf aan de slag gaan met de verandering die zij zelf willen zien.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik geef mensen de tijd en beslis niets in hun plaats.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 3: aanhoudende conflicten zijn schadelijk voor alle betrokkenen

HOUDING 1

Ik stel me consequent verbindend op.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

o Ik spreek in verbindende taal. Ik ga niet mee in de oorlogstaal die de ouders hanteren en spreek hen aan volgens hun rol als "mama" en "papa". Ik zie hen beiden als ouders en erken hun individuele ouderrol ten aanzien van hun gezamenlijke kinderen.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik ondersteun ouders bij het inzien van het effect van hun gedrag op zichzelf, ander(en) en het conflict. Ik benoem ook het effect van hun gedrag op mezelf (spiegelen).

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik stel me verantwoord en betrokken op wanneer de zorg voor de meest kwetsbare(n) door het conflict in het gedrang komt.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

o Ik breng het perspectief van het kind binnen. Bv.: "Mijn ervaring leert dat kinderen gek worden van jullie geruzie." Dit impliceert ook: blijven bij wat je bij het kind ziet en tegelijk naast de ouders staan en samen afvragen hoe het voor het kind is/zou zijn.

o Als ouders niet in staat zijn het perspectief van hun kind in te nemen en hun gedrag schaadt het kind, duid ik dat tussenkomst van een rechter noodzakelijk wordt.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 4

Ik "gebruik" kinderen niet om hun ouders te doen handelen, maar ga in op hun beleving en bekijk hoe dit kan worden besproken.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik nodig mensen uit om na te denken: "Wat zou dat met je kind doen?"
- o Ik denk met de ouder na over hoe er kan vermeden worden dat het kind de negatieve confrontaties van de ouders hoeft mee te maken. Bv.: bij wissels aan school.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 5

Ik ben alert om uit de strijd te blijven.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik breng de realiteit binnen. Bv.: ik geef psycho-educatie over het gedrag van kinderen in scheidingsituaties, ik bespreek het gedrag van het kind, of een eventuele ontwikkelingsachterstand van het kind. Ik geef info over het juridisch kader over ouderlijk gezag dat beide ouders verbindt.
- o Ik spreek ouders aan op hun verantwoordelijkheid. Bv.: ik vertel de aanmeldende ouder dat het diens verantwoordelijkheid is om de andere ouder in te lichten. Ik bespreek ook wat het effect is als hij/zij dit niet doet. Bv.: in de context van een vluchthuis is het niet altijd wenselijk dat de vader onmiddellijk op de hoogte wordt gebracht van een inschrijving in een school. De hulpverlener maakt duidelijk aan de school dat vanuit de noodtoestand de veiligheid van het kind nu primeert. In afwachting werkt de hulpverlener echter wel toe naar een betrokkenheid/het informatierecht van de andere ouder. Kortom, het is een proces dat de hulpverlener met de aanmeldende ouder doorloopt
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 4: mensen zijn niet altijd krachtig genoeg om bewust en doordacht hun conflict aan te gaan en keuzes te maken. Ze zijn geremd door bv. angst

HOUDING 1

Ik spreek zorg uit, met zorg.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik geef erkenning, ik veroordeel niet, ik stop mensen niet in een slachtofferrol en bevestig die niet.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik ondersteun mensen in het maken van hun keuze los van het gedrag van de andere ouder.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik maak de ouder duidelijk, dat als de andere de strijd aanwakkert, men niet moet terugstrijden.
- o Ik maak het verschil tussen "ageren" (= doordacht en weloverwogen met het oog op een minder conflictueuze situatie) en "reageren" (= impulsief zonder oog voor de gevolgen).
- o Ik denk samen met de ouder na over en help hem/haar bewust te worden van wat zijn/haar ouderschapsproject is, los van dat van de andere ouder. Dit steeds binnen de context waarin dit voor beide ouders geldt en van waaruit ook een gemene deler moet gevonden worden.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik dring mensen geen oplossing op maar spreek hun oplossingsvaardigheden aan (= mensen in hun kracht zetten).

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik bespreek het functioneren van de ouder, zodat die ook kan zien dat gedrag gestuurd is vanuit een achterliggende beleving en er wel een keuze/oplossing mogelijk is.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 4

Ik ga op zoek naar leefbare, werkbare uitzonderingen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik geef aandacht aan positieve uitzonderingen en benoem wat wél gelukt is.
- o ...
- o ...

HOUDING 8

Ik zet in op bewustwordingsprocessen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik ondersteun mensen bij het inzien van het effect van hun gedrag op anderen en het conflict.
- o Ik breng het perspectief van de ander binnen zodat de blinde vlekken van de ouder meer zichtbaar worden (metaperspectief). Bv.: "Hoe zou je kind zich voelen als je het, telkens het van de andere ouder komt, meeneemt naar de huisarts?"
- o ...

HOUDING 9

Ik verbreed en nuanceer betekenissen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik verbreed betekenissen en herkader wat gebracht wordt met andere hypothesen.
Bv. Door middel van psycho-educatie: gedrag van het kind wordt niet enkel bepaald door een ouder, maar ook door een zich aanpassend en uittestend kind zelf.
Bv.: het maatschappijperspectief en het perspectief van de context van de ouder binnenbrengen: hoe ouders hierdoor (onbewust) gestuurd worden in hun keuzes/ beleving en of ze deze keuzes zelf ook wel willen maken.
- o Ik breng ontwikkelingspsychologie in. Bv.: een puber zet zich sowieso af, of er nu een scheiding is of niet.
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 5: een conflict heb je nooit alleen, ieder heeft zijn aandeel

HOUDING 1

Ik spreek over aandeel, niet over schuld.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik geef duiding waarom spreken over het eigen aandeel veel werkbaarder is: het eigen aandeel is iets wat de persoon zelf kan aanpakken, wat hij zelf kan veranderen, waar hij zelf invloed op heeft, steeds met een effect.

Het is steeds toekomstgericht.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik ondersteun mensen in het opnemen van hun verantwoordelijkheid.

De keuze die iemand maakt, heeft effect op de ander.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik laat de ouder stilstaan bij het feit dat men geen vat heeft op de situatie bij de andere ouder:
Als ouder kan je in eerste instantie anders leren omgaan met de situatie zoals ze is. Kijk naar wat je zelf kan doen, i.p.v. van anderen te verlangen om de situatie te verbeteren. Ik sta met ouders stil bij welke mogelijkheden ze wél hebben. Hierdoor komen ouders in hun eigen kracht te staan, wat indirect een positieve invloed heeft op de weerbaarheid van kinderen. "Wees de verandering die jij wilt zien." (Ghandi. M.)

- o Ik bevrage gedrag, effect en betekenis.
- o Ik ga na of de context het toelaat om verantwoordelijkheid op te nemen.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik sta open voor elke beleving van elke betrokkene. Ik veroordeel niet.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik luister naar de eigen waarden en het levensverhaal van mensen en toets af of ik het juist begrepen heb.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 6: ouders, ook ouders in conflict, hebben het beste met hun kinderen voor

HOUDING 1

Ik ga ervan uit dat ouders wel willen, maar niet altijd kunnen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik heb oog voor de inzet van mensen en hou rekening met de (psychische en fysieke) moeilijkheden en de situatie.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik streef naar een houding van veelzijdige en veelvormige betrokkenheid.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik heb respect voor het anders-zijn en de beperkingen van elke ouder.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik ga op zoek naar de zorg, de inzet en het verlangen dat schuil zit onder de aanpak (strategie) van de ouder.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik ga met ouders op zoek naar wat ze hun kinderen toewensen en zoek hoe ze daarin – ook in deze moeilijke omstandigheden – een stap kunnen zetten om de mogelijkheden en de kansen van hun kinderen te verhogen.
- o Ik bevraag welke ouder ze willen zijn. Ik zoek met de ouder naar zijn/haar project, en verleg de focus, weg van het conflict.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 4

Ik geef erkenning voor de inspanning en zorg die ouders leveren en durf hun manier waarop, hun strategie in vraag stellen omwille van het mogelijks ongunstige effect ervan op de kinderen.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik heb respect voor het anders-zijn en de beperkingen van elke ouder.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 7: als hulpverlener nemen we onze verantwoordelijkheid

HOUDING 1

Ik ben van bij het begin open, duidelijk en transparant over mijn rol ondanks de vertrouwelijkheid van de hulpverlening.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

o Ik vertel bij de opstart van de hulpverlening dat ik, wanneer één van de ouders schade toebrengt, zal spreken/handelen met mijn team, mijn aanmelder en derden (politie).

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik spreek vanuit een authentieke houding, dus vanuit een opbouwende zorg en betrokkenheid met het gezin.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

o Ik zeg wat ik zie, al is dat soms niet gemakkelijk om uit te spreken of om te horen als ouder.

Opgelet: het begrip "spreken in waarheid" niet gebruiken aangezien dit een sterk beladen woord is in deze context.

Spreken vanuit betrokkenheid, authenticiteit, engagement.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik versterk kinderen door hen te ondersteunen in het uitbrengen van hun stem naar hun ouders. Ik denk samen met de kinderen na over hoe ze hun beleving ten aanzien van de situatie aan hun ouders kunnen formuleren, nl.: wat en hoe moet of kan het overgebracht worden? Ik help hen bij het verwoorden, maar respecteer steeds hierin het tempo van het kind.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 4

Ik handel vanuit een betrokkenheid met het hele gezin (engagement) met specifieke zorg voor de personen in de meest kwetsbare positie.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

o Ik doorloop samen met ouders het proces naar het vertrouwenscentrum in die situaties waarin het kind onveilig is.

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 5

Ik breng wat ik opmerk bij de kinderen bij ouders en vraag hen of ze dit ook merken.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

o Ik zeg niet door wat de kinderen zeggen; ik leg het niet bij de kinderen maar bij wat IK zie.o ...

- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 8: mensen zijn betekenisverleners. Er is een verschil tussen feiten (vast) en beleving (dynamisch). Gevoelens en beleving zijn persoonlijk en veranderlijk

HOUDING 1

Ik krijg zicht op hoe mensen eenzelfde gebeurtenis beleven of ervaren en respecteer dit. Ouders handelen vanuit hun beleving van de situatie.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik breng andere invalshoeken binnen waardoor de beleving kan veranderen.
- Bv.: Mama wil haar kind nog niet naar de peuterklas brengen, terwijl papa dit wel een goed idee vindt. "Wat kan de peuterklas je kind bijbrengen?"
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik ondersteun mensen in hoe ze mogelijks nog anders met de feitelijke realiteit kunnen omgaan.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik laat mensen nadenken over alternatief gedrag en de mogelijke gevolgen daarvan. Bv.: "Stel dat dan ..."
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Uitgangspunt 9: mensen leven in een context en dit heeft zijn invloed

HOUDING 1

Ik ben me bewust van het effect van de context op ouders.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik ondersteun mensen bij het in kaart brengen van de verbindingen in hun context/netwerk.
- o Ik coach mensen om zich te emanciperen in hun context (familie, vrienden) door het perspectief van de kinderen in te brengen, het effect van gedrag/keuzes duidelijk te maken, te zoeken naar een manier om om te gaan met druk en te zoeken naar kracht om vast te houden aan een beslissing (bv.: afstand nemen van hun persoonlijk netwerk rond dat specifieke thema), samen na te denken over wie in jouw omgeving jou wel kan steunen (zowel professioneel, als niet-professioneel).
- o Ik normaliseer de situatie.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 2

Ik sta ervoor open om het netwerk te betrekken.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik nodig belangrijke derden mee uit om in gesprek te gaan over het conflict en over mogelijke oplossingen.
- o Ik ondersteun netwerkfiguren van ouders en kinderen bij het opnemen van een positieve betrokkenheid bij het conflict.
- o Ik breng de ontwikkelingspsychologie van het kind in.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING 3

Ik ben me bewust van het juridisch kader rond gezagsco-ouderschap in en heb oog voor de soms lastige effecten daarvan.

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o Ik informeer ouders dat ze bij een inschrijving op school of een kinderdagverblijf allebei op de hoogte én akkoord moeten zijn.
- o Ik informeer het netwerk over de inhoud van het ouderlijk gezag en de juridische beperkingen voor derden.
- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

HOUDING:

HOE DOE JE DIT CONCREET IN DE PRAKTIJK?

- o ...
- o ...
- o ...

Het ouderlijk gezag binnen de hulpverlening

Het Belgische Burgerlijk Wetboek (B.W.) voert een **beschermingsstatuut** in voor minderjarigen. Enerzijds stelt het B.W. dat minderjarigen **handelingsonbekwaam** zijn, waardoor ze geen beslissingen kunnen nemen en geen handelingen kunnen stellen die juridische gevolgen met zich meebrengen. Anderzijds stelt het Burgerlijk Wetboek ook dat (juridische) ouders in principe samen het **ouderlijk gezag** uitoefenen over hun minderjarige kinderen.

1 ONBEKWAAMHEID VAN MINDERJARIGEN

1.1. Minderjarigen zijn volgens het Burgerlijk Wetboek handelingsonbekwaam

De grondslag van de principiële handelingsonbekwaamheid van minderjarigen is te vinden in een combinatie **van de veronderstelde wilsonbekwaamheid van minderjarigen en de nood aan bescherming die hieruit voortvloeit**: minderjarigen moeten, gelet op hun jeugdigheid en hiermee gepaard gaande gebrek aan inzicht, kennis en ervaring, in hun belang beschermd worden.

Sinds enkele decennia, en zeker de laatste 10 à 20 jaar, wordt echter steeds meer getwijfeld aan het standpunt dat minderjarigen incompetent wezens zouden zijn die geen rationale beslissingen kunnen nemen en daarom moeten beschermd worden door hen de mogelijkheid te ontnemen om juridische handelingen te stellen of beslissingen te nemen. We zien dan ook de voorbije jaren **steeds meer uitzonderingen** opduiken die het mogelijk maken dat minderjarigen bepaalde juridische beslissingen zelfstandig kunnen nemen. Dit brengt onvermijdelijk met zich mee dat het ouderlijk gezag van ouders in deze gevallen (een stuk) beperkt wordt.

1.2. Erkenning wilsbekwaamheid minderjarigen

Momenteel bestaan er **2 regelgevingen die een belangrijke uitzondering voorzien op de algemene onbekwaamheid van minderjarigen**: het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM)¹ en de Wet Patiëntenrechten (W.P.)².

1.2.1 Het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM)

Binnen de Integrale Jeugdhulp (bv.: CLB, CGG, VK, JAC, BJB) is het DRM van toepassing. Het DRM stelt dat de instemming van wilsbekwame minderjarigen nodig is om buitengerechtelijke jeugdhulp te kunnen bieden. Het decreet integrale jeugdhulp vult aan dat om buitengerechtelijke jeugdhulp te bieden de instemming nodig

is van iedereen tot wie de jeugdhulp zich richt. Het komt er in de praktijk op neer dan wilsbekwame minderjarigen **zelfstandig** kunnen instemmen met buitengerechtelijke jeugdhulp van JAC, CLB en meestal ook van het CGG. Instemming van ouders is dan niet nodig. Wilsbekwame minderjarigen moeten natuurlijk ook instemmen met alle buitengerechtelijke jeugdhulp die geboden wordt na tussenkomst van de intersectorale toegangspoort (ITP) en met residentiële jeugdhulp.

Maar bij deze laatste vormen van jeugdhulp is ook de instemming van hun ouders nodig.

1.2.2 Het Decreet Rechtspositie van de Minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM)

Binnen de gezondheidszorg stelt art. 12 **Wet Patiëntenrechten** dat wanneer de minderjarige patiënt tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht door de betrokken beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg (arts, verpleegkundige, kinesist, psycholoog, ...), deze zelfstandig zijn patiëntenrechten kan uitoefenen. Anders dan in het DRM waar minderjarigen vanaf 12 jaar worden vermoed om wilsbekwaam te zijn, voorziet de Wet Patiëntenrechten hiervoor niet in een leeftijds criterium. Om een persoon juridisch als "wilsbekwaam" te beschouwen, wordt in de geldende rechtspraak aangenomen dat volgende twee vragen positief moeten beantwoord worden:

1. weet deze persoon voldoende wat in zijn belang is én
2. kan deze persoon de gevolgen van zijn beslissingen/acties voldoende inschatten?

Wilsbekwame, minderjarige patiënten kunnen bv. zelfstandig beslissen over het ondergaan van bepaalde onderzoeken, het volgen van een bepaalde behandeling of het nemen van bepaalde medicatie. De instemming van ouders is dan niet nodig.

2 OUDERLIJK GEZAG

2.1. Inhoud van het ouderlijk gezag

Een juridische ouder oefent volgens de Belgische wet het ouderlijk gezag uit over zijn of haar kind tot deze meerderjarig (=18) is. Dit betekent dat een juridische ouder **rechten** en **plichten** heeft en **aansprakelijk** is voor zijn of haar kind.

Een ouder heeft o.a. **recht**:

- op eerbied en respect van zijn of haar kind;
- om beslissingen te nemen over fundamentele opvoedingskwesties van zijn of haar kind (tenzij de minderjarige wilsbekwaam is en hierdoor zelfstandig beslissingen mag nemen over zijn hulpverlening binnen de integrale jeugdhulp of over zijn gezondheidszorg);
- op informatie over zijn of haar kind (tenzij het gaat om vertrouwelijke informatie van wilsbekwame minderjarigen die zelfstandig beslissingen mogen nemen over hun hulpverlening binnen de integrale jeugdhulp of over zijn gezondheidszorg);
- op toezicht op de opvoeding van zijn of haar kind;
- op contact met zijn of haar kind.

Een juridische ouder heeft **de plicht** om te zorgen voor het levensonderhoud, de opvoeding en opleiding van zijn of haar kind. Niemand anders dan de juridische ouders (of de voogd) van een kind kunnen het ouderlijk gezag over een minderjarig kind uitoefenen. Stiefouders, grootouders, ... kunnen, op vraag van de ouder bij wie het kind op dat moment verblijft, wel de dagelijkse zorg over een kind opnemen, maar kunnen bij gebrek aan ouderlijk gezag bijvoorbeeld geen belangrijke opvoedingsbeslissingen nemen over het kind. Zij hebben ook geen recht op informatie over het kind van de hulpverlener, arts, psycholoog, enz.

2.2. Verdeling van het ouderlijk gezag

2.2.1 Gezagsco-ouderschap of de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag

Zolang kinderen minderjarig zijn, oefenen de juridische ouders in principe **samen** het **ouderlijk gezag** over hen uit. Hierbij maakt het niet uit of ouders samenleven of niet, getrouwd zijn of niet, of gescheiden. Dit heet co-ouderschap of ook wel gezagsco-ouderschap. Het is dus niet omdat er gezagsco-ouderschap is, dat het kind evenveel tijd bij beide ouders verblijft. Gezagsco-ouderschap is namelijk niet hetzelfde als verblijfsco-ouderschap.

Strikt genomen zou **co-ouderschap** betekenen dat ouders steeds **samen moeten optreden** wanneer er beslissingen genomen worden over hun minderjarige kind(eren). De wetgever voorzag voor derden te goeder trouw (zoals bijvoorbeeld hulpverleners) in een **vermoeden** dat zij er mogen van uitgaan dat **elke beslissing genomen, of elke handeling gesteld door één ouder gebeurde mét medeweten en toestemming van de andere ouder**. Ook wanneer ouders gescheiden zijn of niet samenleven. Enkel wanneer derden weten dat er op een bepaald gebied onenigheid is tussen ouders, vervalt dit vermoeden en hebben zij toch de expliciete toestemming van elke ouder nodig. Of indien dit niet mogelijk is, een bewijs van een uitspraak van de familierechter dat zegt dat ze mogen handelen zonder de toestemming van de andere ouder.

Binnen de **integrale jeugdhulp** zullen beide juridische ouders, als wettelijke vertegenwoordigers van hun minderjarige kind, moeten

instemmen met de **buitengerechtelijke** jeugdhulp wanneer hun minderjarige kind **onbekwaam** is.

Bovendien is, bij vormen van buitengerechtelijke **jeugdhulp die zich ook richt op andere leden van het gezin** (verblijf, opvang in een pleeggezin, langdurige begeleiding, ...), naast de instemming van de bekwame minderjarige, ook de instemming van de ouders van de minderjarige nodig. Het kan zowel gaan om rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp zoals bv. een thuisbegeleiding, of een kortdurend verblijf, ... als om niet-rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp die verloopt via de intersectorale toegangspoort.

Daarnaast bestaan er binnen de integrale jeugdhulp nog enkele uitzonderlijke situaties waarbij **mits uitdrukkelijke motivatie kan afgewezen worden van de nood aan de instemming van beide ouders**:

- Er is geen relevant contact meer tussen de minderjarige en één van zijn ouders. (Richtinggevend is geen contact meer gedurende één jaar).
- Een ouder kan niet bereikt worden omdat hij bijvoorbeeld onvindbaar is.
- Het gaat om een hulpvraag waarbij de minderjarige niet uit huis wordt geplaatst én er geen impact is op de relatie tussen het kind en de andere ouder (bijvoorbeeld thuisbegeleiding bij één van beide ouders thuis).

2.2.2 Exclusief ouderlijk gezag

Enkel de familierechter kan beslissen om af te wijken van het wettelijk principe van gezagsco-ouderschap. Als ouders er niet in slagen om hun ouderlijk gezag gezamenlijk uit te oefenen, kan de rechter het ouderlijk gezag volledig of gedeeltelijk aan één ouder toekennen. De ouder met het exclusief ouderlijk gezag kan vanaf dat moment alle **beslissingen** ten aanzien van de minderjarige kinderen **alleen** nemen. De **andere ouder** behoudt in dat geval wél het **recht op persoonlijk contact** met zijn of haar kinderen, alsook het **recht om toezicht uit te oefenen** op de opvoeding die het kind krijgt en het **recht op informatie over de kinderen**.

2.2.3 Andere vormen van verdeling van het ouderlijk gezag

Er komen ook nog een aantal **tussenvormen** voor waarbij er **gezagsco-ouderschap** is, maar één ouder toch het recht wordt toegekend om alle beslissingen met betrekking tot een bepaald aspect van de opvoeding van de kinderen (bijvoorbeeld onderwijs, hulpverlening, gezondheid, religie, ...) alleen te nemen; of waarbij er sprake is van **exclusief ouderlijk gezag** maar de rechter toch voorziet dat bepaalde beslissingen door de beide ouders samen moeten genomen worden.

2.3. Het recht op informatie over kinderen versus het beroepsgeheim van hulpverleners

Als uitgangspunt geldt dat alle minderjarigen, ongeacht hun leeftijd of bekwaamheid, recht hebben op **privacy** en op een vertrouw-

¹ Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, B.S. 4 oktober 2004.

² Wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt, B.S. 26 september 2002.

lijke behandeling van hun persoonlijke gegevens. Het **beroepsgeheim** van hulpverleners en gezondheidswerkers is dus ook van toepassing voor minderjarige cliënten en patiënten. Men mag hun vertrouwelijke informatie niet zomaar delen met derden.

Maar **geldt het beroepsgeheim ook ten aanzien van de ouders van deze minderjarigen?**

Onder toepassing van het ouderlijk gezag hebben ouders het recht om fundamentele opvoedingsbeslissingen te nemen over hun minderjarige kinderen. Beide ouders hebben dan ook nood aan, én in principe ook **recht op informatie** over hun minderjarige kinderen om goede beslissingen te kunnen nemen (tenzij dit uitdrukkelijk anders vermeld staat in een authentieke akte (een gerechtelijk vonnis of een notariële akte).

Alleen binnen de integrale jeugdhulp en binnen de gezondheidszorg wordt hierop een **uitzondering** gemaakt wanneer wilsbekwame minderjarigen zelfstandig beslissingen mogen nemen over hun jeugdhulp of gezondheidszorg. Dan hebben ouders geen nood aan informatie om beslissingen te nemen in de plaats van hun minderjarige kinderen en **geldt het beroepsgeheim tegenover ouders van bekwame minderjarige cliënten in de integrale jeugdhulp en bekwame minderjarige patiënten op dezelfde manier als voor meerderjarigen**. Met dezelfde uitzonderingen.

MEER WETEN, NOG VRAGEN?

Download of bestel volgende brochures voor professionelen van tZitemzo via www.tzitemzo.be:

- 't Zitemzo Jeugdrecht... als ouders uit elkaar gaan.
- 't Zitemzo Jeugdrecht... met de rechten van minderjarige patiënten.
- 't Zitemzo Jeugdrecht... met de rechten van minderjarige cliënten in de IJH.

Bevindingen uit Vlaams wetenschappelijk onderzoek rond scheiding

Koppels kiezen er steeds vaker voor om uit elkaar te gaan. In 2016 waren er 23.583 echtscheidingen, de samenwonenden buiten beschouwing gelaten. Soms verloopt zo'n scheiding vlot, maar dit is niet steeds het geval. Gaandeweg is er meer aandacht voor de groep van gezinnen die er niet in slaagt om tot een nieuw evenwicht te komen. De voorbije jaren zit wetenschappelijk onderzoek naar scheiding dan ook in de lift. Hieronder volgt een overzicht van de meest recente onderzoeken omtrent scheiding. Deze cijfergegevens omvatten enkel resultaten van ouders/koppels die gehuwd waren. Daarnaast bestaat er een grote groep samenwonenden die uit elkaar gaan, maar hieromtrent zijn er weinig tot geen onderzoeksresultaten voorhanden.

1. IPOS, 2009-2011
2. Scheiding in Vlaanderen, 2009-2015
3. Awel, ik ben in de war door de scheiding van mijn ouders. Belevingsonderzoek van kinderen en jongeren na scheiding, 2013-2014
4. FITTIF, 2014-2018
5. Ik hou van jou, ik hou alles van jou. Als liefde vechten wordt, ... 2016-2019
6. Sparkles: Shared Parenting: Knowledge, Leverages, Experiences & Strategies 2017-2019

1 IPOS: ONDERZOEK UGENT EN KUL, 2009-2011³

Opzet

In het IPOS-onderzoek lag de klemtoon op het in kaart brengen van scheidingspatronen, de regelgeving en de kwetsbare juridische, economische en psychosociale positie van gezinnen in een scheidings situatie en na scheiding. De centrale vragen waren: wat bepaalt de kwaliteit van leven na de scheiding en hoe kan het verlies aan levenskwaliteit zo klein mogelijk gehouden worden opdat kinderen en ouders zo goed mogelijk door de scheiding komen. 1865 volwassenen en 230 kinderen namen deel aan het IPOS-onderzoek.

Resultaten

- Scheiding is een transitie met cruciale verandering voor kinderen, ouders en de gezinsrelaties. Zowel ouders en kinderen ervaren dit als een zeer stressvolle omwenteling in hun leven.
- Het scheidingstraject dat mensen volgen, heeft invloed op de levenskwaliteit van zowel ouders als kinderen: "een goed scheidingstraject is een goed geïnformeerd zelfgekozen traject".

- 80 tot 85% van de ouders en kinderen hervindt tijdens het scheidingsproces een gemiddelde goede levenskwaliteit. De levenskwaliteit blijft stijgen gedurende het hele proces.
- 10 tot 15% van de ouders en kinderen beleeft de levenskwaliteit als ronduit slecht. Dit evolueert niet op langere termijn.
- Effecten van scheiding op kinderen:
- De scheiding op zich heeft op langere termijn geen negatief effect op kinderen.
- Aanslepende heftige conflicten tussen ouders hebben wel een negatief effect, omdat ouders zich zo verliezen in de strijd dat ze er niet meer in slagen om te ouderen.
- Dit negatief effect wordt versterkt indien kinderen betrokken worden in de conflicten of ingezet worden in de strijd.
- Het effect van aanslepende conflicten kan getemperd worden als kinderen het gevoel hebben "ertoe te doen" voor beide ouders, het gevoel hebben mee te tellen.
- Meetellen is voor kinderen: gezien worden in wat voor hen belangrijk is, zonder daarom mee te moeten beslissen.

2 SCHEIDING IN VLAANDEREN: ONDERZOEK KUL, VUB, UA, UGENT EN STUDIEDIENST VLAAMSE REGERING, 2009-2015 BEVRAGING VAN EX-PARTNERS EN KINDEREN 2009-2010⁴

Opzet

Via een multi-actorstudie over huwelijk en echtscheiding werden 12.110 personen bevraagd. Er werd data verzameld van (ex) partners van huwelijken tussen 1971 en 2008. Daarnaast werden eventuele gezamenlijke kinderen, nieuwe partners en/of grootouders bevraagd.

Resultaten

- 49% van de ex-partners maakt een sterk conflictueuze periode door tijdens het scheidingsproces.
- 11% van de ex-partners rapporteren langdurige conflicten.
- Laagopgeleiden doen niet alleen minder beroep op bemiddeling in familiezaken, maar hebben ook significant minder kennis van bemiddeling. Zij hebben dus minder kansen om een goed onderbouwde keuze voor een eigen scheidingstraject te maken (cfr. IPOS: belang van een goed geïnformeerde keuze voor een scheidingstraject).

³ www.scheidingsonderzoek.ugent.be en www.law.kuleuven.be/linc/onderzoek/uitbreidingipos.html

⁴ www.scheidinginvlaanderen.be

⁵ www.awel.be/nieuws-en-pers

3 AWEL, IK BEN IN DE WAR DOOR DE SCHEIDING VAN MIJN OUDERS. BELEVINGSONDERZOEK VAN KINDEREN EN JONGEREN NA SCHEIDING DOOR AWEL EN ODISEE, A.D.H.V. EEN KWALITATIEVE ANALYSE VAN CHATGESPREKKEN MET DE HULPLIJN AWEL⁵

Opzet

Kwalitatieve analyse van 145 gesprekken die geregistreerd werden onder de thema's "contact na scheiding" en "nieuw samengestelde gezinnen".

Resultaten

De kinderen die in beeld komen in het onderzoeksrapport maken duidelijk een moeilijke aanpassing door. Ze worstelen met lastige gevoelens en vertonen signaalgedrag, ook lange tijd na de scheiding.

- Ze willen niet kiezen tussen hun ouders en lijden onder de conflicten.
- Ze stemmen vaak volledig af op de noden van hun ouders, slagen er nog moeilijk in om voor zichzelf te denken, twijfelen aan de eigen waarnemingen en komen niet meer (voldoende) toe aan de eigen ontwikkelingsstaken.
- Ze voelen zich niet of te weinig gehoord bij het opstellen van de verblijfsregeling en hebben het gevoel dat de rechtspraak te weinig oog heeft voor hun belangen. Ze hebben vragen over de discretie en de privacy van wat ze vertellen aan de rechter.
- Sommige jongeren hebben geen contact met één van hun ouders:
 - Voor de grootste groep is dit geen bewuste keuze. In hun beleving heeft de ouder het contact verbroken. Hun zelfwaardegevoel en identiteit staan hierdoor sterk onder druk (cfr. IPOS "ertoe doen").
 - Een beperkte groep jongeren koos zelf om het contact met één ouder te verbreken. Dit is een overlevingsmechanisme dat naast opluchting ook innerlijke twijfel nalaat.
 - De redenen die voor hen het contact bemoeilijken zijn divers: langdurige en hoogoplopende conflicten tussen de ouders, geschiedenis van geweld in de relatie tussen de ouders, psychische problematiek of middelengebruik bij de ouder, de ouder is niet beschikbaar, ...
 - Bij een aantal jongeren was de relatie met één ouder reeds voor de scheiding verstoord.
- Het informeel netwerk (vrienden, familie) en actoren binnen en rondom de school kunnen een belangrijke steunbron zijn. Lotgenotencontact biedt extra (h)erkenning en ondersteuning.
- Vaak is het moeilijk en/of bijna onmogelijk om binnen het spanningsveld van de verschillende, vaak strijdende belangen een veilige en betrouwbare plek te vinden.

- Zij hebben nood aan een betrouwbare gesprekspartner die aandacht heeft voor de complexe relationele realiteit waarin de jongere verstrikt zit en de loyaliteit naar beide ouders respecteert. Zij willen bij voorkeur een gesprekspartner buiten Justitie.
- Wanneer kinderen en jongeren een cognitieve copingstrategie kunnen hanteren, slagen ze erin om betekenis te geven aan het gedrag van de ouders. De situatie wordt hierdoor voor hen minder verwarrend en helpt hen om zich minder schuldig en verantwoordelijk te voelen, maar ook om de nodige afstand in te bouwen. Kinderen slagen hierin niet altijd zelf in, juist omwille van heftige emoties en loyaliteit naar de ouders. Het is de opdracht van de verschillende actoren rondom het kind om hen hierbij te helpen.

4 FITTIF: ONDERZOEK UA, KUL, VUB, UGENT EN IWT, 2014-2018⁶

Opzet

Dit onderzoek wil een antwoord bieden op de bevindingen uit IPOS, Scheiding in Vlaanderen en signalen uit het werkveld. FITTIF omvat 4 werkpakketten, nl.: justitie, economie, onderwijs en grootouders.

Justitie

- o Trajectbemiddeling: families in transitie worden ondersteund in het maken van een weloverwogen beslissing met betrekking tot de oplossingsweg voor hun familieconflict.
- o Onderzoek naar alternatieve conflictoplossingen voor families in transitie.
- o Ondersteuning van ouders bij de reorganisatie van de ouderrol.

Economie

- o Onderzoek naar de mogelijkheden van flexibele arbeidscontracten voor gescheiden ouders.
- o Ontwikkelen van een eenduidige, transparante en werkbare methode voor de berekening van de alimentatie.

Onderwijs

- o Verzamelen van tools voor leerkrachten, directie en CLB - zowel voor lager als voor secundair onderwijs - om hen te ondersteunen in hun omgang met kinderen, jongeren en ouders die gezintransities doormaken, zowel rond communicatie, zorgtraject en schoolbeleid.
- o Bemiddeling op school: alle betrokkenen bewust maken van wat bemiddeling is, hoe het werkt en hoe het hen kan helpen om conflicten op te lossen.

Grootouders

- o Verzamelen van info over en voor grootouders wiens kinderen en kleinkinderen door een scheiding en een daaropvolgende gezintransitie gaan.

Resultaten

De Universiteit Antwerpen ontwikkelde de gratis app **KiT – Keep in Touch** en wil hiermee de communicatie tussen ex-partners en kinderen verbeteren en het leven in twee verschillende huizen praktisch regelen: met de kalender kunnen de ex-partners en de kinderen afspraken toevoegen, berichten en foto's kunnen makkelijk gedeeld worden, er is een checklist en een chat-functie. Er is ook een informatief luik, zowel voor kinderen als voor ouders.

In 2016 werden twee studiedagen georganiseerd om een aantal resultaten uit het FITTIF-onderzoek voor te stellen. Op 31 mei was het centrale thema "**Ouderverstoting in Vlaanderen**"⁷ en op 15 december organiseerde UHasselt een studienamiddag over **bemiddeling tijdens een gerechtelijke procedure**. Het verslagboek⁸ van dit evenement belicht de inzichten over gerechtelijke bemiddeling vanuit de wetenschap, gecombineerd met praktische toelichting over concrete projecten.

KULeuven werkte een **educatief pakket** uit voor het secundair onderwijs om op school aan de slag te gaan met de diversiteit aan gezinssamenstellingen. Eén van de onderdelen hiervan is een **catalogus** van initiatieven⁹.

5 IK HOU VAN JOU, IK HOU ALLES VAN JOU.. ALS LIEFDE VECHTEN WORDT: ONDERZOEK PXL HOGESCHOOL HASSELT, 2016-2019¹⁰

Opzet

Dit onderzoek richt zich specifiek naar de problematiek van vechtscheidingen en vertrekt hiervoor vanuit de cijfergegevens van "Scheiding in Vlaanderen". In eerste instantie wil men de onderscheidende kenmerken van vechtscheidingen detecteren, alsook de inzetbaarheid onderzoeken van de twee oplossingsstrategieën die de hulpverlening op dit moment aanreikt, nl. bemiddeling en zorgtrajecten voor kinderen.

Er zijn drie werkpakketten:

- **Vechtscheiding: feiten en cijfers.** Kwantitatieve analyses op basis van het databestand van het onderzoek "Scheiding in Vlaanderen".
- **Vechtscheiding en bemiddeling.** Verzamelen en analyseren van data door middel van diepte-interviews, focusgroepgesprekken en observatie bij scheidingsbemiddelaars.
- **Kinderen en vechtscheiding.** Verzamelen en analyseren van data door middel van diepte-interviews, focusgroepgesprekken en observaties bij zorgactoren en jeugdhulpverleners.

Resultaten

• Afbakening van het begrip "vechtscheiding": men spreekt van een vechtscheiding indien de graad van het conflict door de ex-partners als 8, 9 of 10 beoordeeld wordt op een schaal van 0 tot 10. Op basis van dit criterium is 36% van de echtscheidingen een vechtscheiding, waarbij ex-partners langdurig conflictueus omgaan met elkaar.

Variabelen die (mee) een rol spelen bij het risico op vechtscheiding:

- Een eenzijdige scheidingsbeslissing, vooral als die beslissing door de man genomen werd.
- Duur van het huwelijk: het risico is hoger na een langdurig huwelijk.
- Fysiek en verbaal geweld tijdens de relatie zijn een belangrijke voorspeller.
- Het aantal kinderen: hoger risico als er meerdere kinderen zijn.
- De leeftijd van de kinderen: hoe jonger de kinderen, hoe hoger het risico.
- Invloed van de familie van de ex-partners: kunnen het conflict koelen, onderhouden of aanwakkeren.
- Nieuwe partners: de kwaliteit van de relatie tussen de ex-partners is vaak slechter indien de ex-partner een nieuwe partner heeft.

- De subjectieve perceptie rond de billijkheid van de verdeling van de goederen: hoe minder men de regeling als billijk ervaart, hoe hoger het risico op vechtscheiding.
- De subjectieve tevredenheid met de verblijfsregeling: hoe minder tevredenheid, hoe hoger het risico op vechtscheiding.
- Problemen met alimentatie (geen, geen tijdige of onvoldoende betaling) zijn een risicofactor.

Beleving ouderlijk conflict door kinderen:

- De visie van kinderen verschilt van de visie van ouders: kinderen geven vaker aan een ouderlijk conflict op te merken. 52,7% onder hen beoordeelt de scheiding van de ouders als een vechtscheiding. Zij rapporteren voornamelijk verbaal geweld, ook ijzige stiltes en in mindere mate fysiek geweld.
- Bij een vechtscheiding zien de kinderen de scheiding vaker aankomen, zijn ze vaker boos op de ouders en hebben ze vaker schuldgevoelens.
- De beleving van een ouderlijk conflict daalt na de scheiding. 8,7% van de kinderen rapporteert echter blijvende ouderlijke conflicten.
- Er is vaker een contactbreuk tussen een kind en één van de ouders bij een vechtscheiding met fysiek geweld.
- Indien er nog contact is met beide ouders rapporteren meisjes een slechtere relatie met hun moeder bij blijvend conflict.
- Blijvende conflicten zijn nefast voor kinderen. Ze hebben een negatief effect op het gevoel van welzijn van kinderen. Jongens rapporteren een lagere levensvrede, meisjes vertonen meer extern probleemgedrag (vaak van huis weglopen).

⁵ www.awel.be/nieuws-en-pers

⁶ www.fittif.be

⁷ www.relatiesennieuwegezinnen.be, Het Parental Syndrome (PAS), jrg 2016 (volume 6)

⁸ Bonte, S., Demeyere, T., & Hensen W. (2016), Gerechtelijke bemiddeling, Brugge: Die Keure

⁹ www.fittifcatalogus.wordpress.com

¹⁰ www.pxl.be

Bouwstenen voor een innovatieve aanpak om de impasse bij een vechtscheiding te doorbreken¹¹:

- Een interventie ontwikkelen die zich richt op één ouder en parallel ouderschap nastreeft.
- De ouder-kindrelatie versterken moet dé doelstelling zijn van de hulp en niet het bevorderen van de communicatie tussen ouders onderling.
- Het netwerk van de ex-partners inschakelen ter ondersteuning en hierbij "hooligans" transformeren tot "supporters".
- Kinderen betrekken als volwaardige actor bij de interventie gezien ze ook volwaardige actor in de strijd zijn.
- Via psycho-educatie en coaching reflectie bij ouders én kinderen op gang brengen.

6 SPARKLES: ONDERZOEK ONDERZOEKS- EN DIENSTVERLENINGSCENTRUM (ODC) GEZINSKRACHT VAN DE ARTEVELDEHOGESCHOOL GENT, 2017- 2019¹²

Opzet

Sparkles is een praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek (PWO) naar hoe gezinnen nog beter kunnen ondersteund kunnen worden in het ouderschap na een relatiebreuk.

De doelstellingen zijn:

- Aanbevelingen formuleren voor professionals, organisaties en beleidsmakers in functie van het verhogen van de toegankelijkheid van diverse hulpbronnen voor ouders na scheiding.

- Het ontwerpen van een scheidingskoffer met informatie over diverse aspecten van het ouderschap en gezinsleven na een relatiebreuk, toeleiding naar bestaande informatiebronnen, diensten en hulpverlening, en concrete tools zoals reflectiekaarten.
- Een laagdrempelige methodiek voor uitwisseling tussen ouders/ gezinnen ontwikkelen.

Resultaten

- Veel ouders geven aan hun weg niet te vinden in het bestaande aanbod aan informatie, hulp- en dienstverlening. Zowel het aanbod van grote als kleinere organisaties is vaak onbekend.
- Ouders rapporteren veel vaker juridische of administratieve hulp te zoeken, dan emotionele of relationele ondersteuning.
- Ouders ervaren verschillende structurele drempels tijdens hun zoektocht naar professionele hulp: tijd (bereikbaarheid) en schrik voor de kostprijs (betaalbaarheid) worden hierbij vaak genoemd.
- Naast structurele drempels worden ook vaak attitude-gereleerde drempels genoemd, zoals: denken dat het probleem vanzelf zal overgaan en het probleem zelf willen oplossen.
- Ouders zijn vragende partij naar heldere en heel concrete ondersteuning bij: welke stappen je (zelf) kan nemen, waar je welke info vindt, voor- en nadelen van bepaalde situaties, voorbeelden van hoe anderen het aanpakken, ...
- Ouders waarderen enorm de momenten van informele uitwisseling met ouders in een gelijkaardige situatie of rapporteren de nood aan dergelijke sociale contacten.

Need to know - Enkele theoretische modellen

Er zijn heel wat theoretische modellen die relevant kunnen zijn bij het bieden van hulp aan gezinnen in een (hoogconflicteuze) scheiding. Tijdens de uitwerking van de EHBS-intervisiemethodiek kwamen volgende "need to knows" naar boven en wilden de leden deze ook opnemen in de bundel om collega-hulpverleners te ondersteunen bij het uitwerken van een eigen visie omtrent niet-samenlevende ouders.

1 DE ESCALATIELADDER VAN F. GLASL

De escalatieladder van Friedrich Glasl¹³ geeft de ontwikkeling van een conflict weer: Het model geeft inzicht in de fase van het conflict, zodat je stappen kan ondernemen om naar een trede lager in het conflict te gaan.

2 HET VERSCHIL "PARTNERSCHAP EN OUDERSCHAP" NADER TOEGELICHT

Het **partnerschap** beëindigen is een pijnlijke breuk. Je wordt al dan niet gedwongen om je prins op het witte paard of je prinses met de blonde lokken los te laten.

Het loslaten van het partnerschap vraagt tijd en is een verwerkingsproces. Het loslaten van je partnerschap betekent ook het einde van je droom samen een gezin te zijn.

Naast het loslaten van het partnerschap is er ook het **loslaten van „de gedroomde” andere ouder**. Deze andere ouder blijkt dan toch niet de gedroomde ouder te zijn: de ouder heeft een andere levensvisie, heeft andere waarden en normen, enz. Het aanvaarden dat deze ouder niet opvoedt zoals of doet voor jullie kinderen wat jij verwachtte, is een moeizaam en heel pijnlijk proces.

De verwerking om het ouderschap los te laten, loopt parallel met het loslaten van het partnerschap. Het zijn twee verschillende verwerkingsprocessen die mensen gelijktijdig doorlopen, maar elk in

hun eigen tempo en dus voor elke persoon én voor elk verwerkingsproces met verschillende snelheden.

Het partnerschap kan je op een bepaald moment plaatsen en loslaten. Maar het ouderschap is er voor altijd en zal altijd een rol blijven spelen in je leven. Je wordt steeds weer geconfronteerd met het feit dat je die man of vrouw ooit gekozen hebt als ouder voor je kinderen. Vandaar dat het "anders ouder-zijn" veel moeilijker te aanvaarden is en dat het verwerkingsproces veel complexer verloopt.

Het ideaalbeeld van "samen-ouderschap" is niet altijd haalbaar:

Soms is "samen ouderen" niet mogelijk en dan is het "parallel ouderschap"¹⁴ een mooi alternatief.

Soms doen mensen heel hard hun best om te blijven communiceren en toch wil het maar niet lukken. Dan is het belangrijk om rust te creëren in beide gezinnen.

Parallel ouderschap kan deze rust bieden omdat elke ouder zijn eigen opvoedingsstijl heeft. De kunst is om geen afbreuk te doen aan de opvoedingsstijl van de andere ouder.

Kinderen kunnen met deze verschillende opvoedingsstijlen omgaan. Tenslotte zijn er ook andere regels op school, bij oma en opa, bij de sportclub, enz. Voorwaarde is wel dat de regels in elke context constant blijven en duidelijk zijn en dat elke ouder op zijn eigen manier blijft functioneren zonder er een wedstrijd van te maken.

3 SOCIAL DISCIPLINE WINDOW (SDW)¹⁵

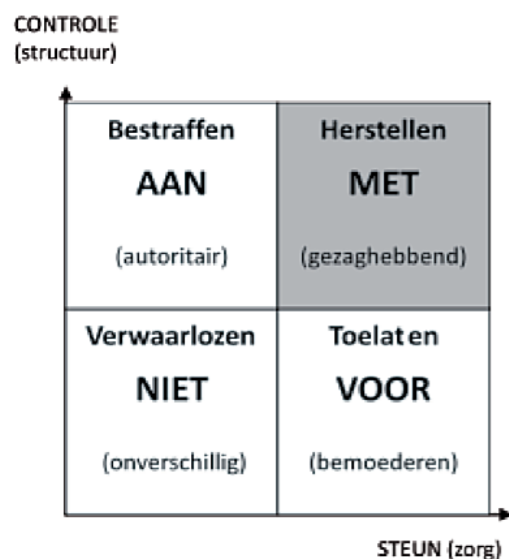
Herstelgerichte maatregelen zijn in essentie altijd verbindend. Maar wat maakt dat we een bepaalde praktijk 'herstelgericht' noemen? Om dit te bepalen, doen we beroep op het **Social Discipline Window** (figuur 2), zoals het werd ontwikkeld door Ted Wachtel en Paul McCold (Wachel, 2012). Deze matrix onderscheidt **vier (pedagogische) basishoudingen** geënt op de peilers 'structuur' (grenzen stellen) en 'zorg' (ondersteunen). Het kan dienen als hulpmiddel bij het reflecteren over ons handelen als leerkracht, ouder, leidinggevende, ...

¹¹ www.limburg-actueel.be
¹² www.samenopvoeden.be/relatiebreuk

¹³ Glasl, F. (2015), Handboek conflictmanagement, Amsterdam: Uitgeverij SWP

¹⁴ Zie ook Cottyn, L. (2013), Conflicten tussen ouders na scheiding uit het Systeemtheoretisch Bulletin, 2009 (XXVII:2)

¹⁵ Overgenomen uit Ligand. (2014). Samen wijs! Herstelgericht werken op school. Leuven: Acco

figuur: Social Discipline Window (Wachtel, 2012)

a) Verwaarlozen

Wanneer we weinig structuur en weinig zorg bieden, spreken we van 'verwaarlozen'. Bijvoorbeeld: een leerkracht merkt tijdens de pauze dat een aantal leerlingen rookt in de toiletten. Hij besluit niet nog meer hooi op zijn vork te nemen en negeert het probleem. Hij treedt niet op. In scholen waar men heel veel gedragsproblemen kent, komt dit fenomeen wel vaker voor. Leerkrachten hebben de moed opgegeven. Ze hebben het allemaal al eens meegemaakt en zijn overtuigd dat interveniëren toch niets uitmaakt. Natuurlijk heeft deze houding een effect. De leerlingen krijgen het signaal dat roken mag. Ze zullen dit gedrag herhalen en vermoedelijk pogen de grenzen steeds verder te leggen. Collega's die de 'strijd' wel aangaan, krijgen de volle lading. Ze voelen zich weinig gesteund en raken gefrustreerd of moedeloos.

b) Toelaten

Een houding die zich laat kenmerken door veel zorg en weinig structuur, noemen we 'toelaten'. Het betreft goedmenende leerkrachten die uit zorg of medeleven té bemoederend optreden en leerlingen hierdoor verantwoordelijkheden ontnemen. Bijvoorbeeld: De bel gaat. De leerlingen hebben van de klas een meshoop gemaakt. Maar de leerkracht laat de leerlingen snel vertrekken en ruimt zelf op: 'De speeltijd zal hen deugd doen.' Hij handelt 'in plaats van' of 'voor' de leerling. Het gevolg is vaak aangeleerde hulpeloosheid of laksheid bij de leerlingen en een burn-out voor de leerkracht in kwestie.

c) Bestrafen

Het tegenovergestelde van deze permissieve houding, een stijl die zich laat kenmerken door veel structuur en weinig zorg, vatten we samen als 'bestrafen'. Het is vaak misstijl in de klas van leerkrachten die deze stijl hanteren. Maar deze gehoorzaamheid is extrinsiek gemotiveerd. Ze is ingegeven door angst. Vergelijk het met een flitspaal. Iedereen respecteert de snelheidslimiet wanneer men het toestel voorbijrijdt. Maar enkele honderden meter verder drukken

velen het gaspedaal terug dieper in. Evenzo, van zodra de autoritaire leerkracht de klas uit is, gaan de poppen aan het dansen. Wie daarna voor deze groep staat, mag zich wellicht aan een lastige klus verwachten.

Een autoritaire houding, het opleggen van regels en straffen aan de ander, werkt ook vervreemdend of scheidend.

Ouders en leerkrachten hebben vaak het gevoel dat ze niet werkelijk in staat zijn om de overtreder te motiveren om de schade te vergoeden. Hun machteloosheid wordt weerspiegeld in bijvoorbeeld hun halfhartige pogingen om het kind aan te zetten zijn excuses aan te bieden voor de schade die hij heeft berokkend. Het verzoek leidt soms tot een geforceerde spijtbetuyging, maar de gespannen manier waarop dat gebeurt en de aanhoudende minachting voor de waarden die met voeten werden getreden, maken zo'n verontschuldiging weinig geloofwaardig. Onderwijzers proberen hun machteloosheid te doorbreken door strenge straffen uit te delen. Een straf kan het aangedane leed echter niet vergoeden en vergroot misschien zelfs de kloof tussen de straffende gemeenschap en het kind met problematisch gedrag (Omer: 2011, 200-202).

Een straf n.a.v. een incident tussen twee leerlingen vergroot niet alleen de kloof tussen de leerling en de straffende gemeenschap, maar ook tussen de direct betrokken partijen. Zo was er het verhaal van een groepje leerlingen dat niet mee mocht op schoolreis omdat ze een tube lijm in de schooletui van een klasgenoot hadden leeggespoten. Ook de ouders van de jongens waren misnoegd en gaven hen een goeie bolwassing. Later getuigde één van deze leerlingen dat hij deze stoot geen tweede keer heeft uitgehaald. Maar hij zei ook dat het in de daaropvolgende schooljaren nooit meer is goed gekomen tussen hem en zijn slachtoffer: Het contact tussen de jongeren was nooit hersteld.

Een ander mogelijk gevolg van handelen vanuit dit kwadrant is verzet. In zekere zin conditioneert een 'bestraffende' houding het kind in de wet van de sterkste. De opvoeder dwingt de naleving van de regels af door in een machtspositie te gaan staan. Zo leert het kind - net zoals ook wij het hebben geleerd - dat wie de touwtjes in handen heeft altijd het laatste woord krijgt. Het kind heeft twee opties: ofwel zich neerleggen bij zijn rol als ondergeschikte, ofwel de handdoek opnemen en een machtsstrijd aangaan. Als ouder is het gemakkelijk om jouw kleuter die weigert om te gaan slapen op te pakken en naar boven te dragen. Probeer je dit tien jaar later met je tienerzoon, ont-aardt dit mogelijk in een halve boksmatch. Wanneer het kind in de gaten krijgt dat een bepaalde strategie de autoriteit kan doen wankelen, zal de autoriteitsfiguur de inzet moeten verhogen. Meestal werkt dit spelletje blufpoker een verdere escalatie alleen maar in de hand.

Hebben we daarmee gezegd dat sanctioneren niet meer kan? In geen geval! Een sanctie is vaak op zijn plaats, op voorwaarde dat er een fair process aan vooraf gaat (cf. 2.3.4).

d) Herstellen

Een herstelgerichte houding koppelt voldoende structuur aan gepaste zorg. De opvoeder betreft het kind in het proces (bouwen van gemeenschap, herstel na conflict, ...). Hij stelt zich niet op als alwetende rechter, maar als authentieke, kwetsbare medestaander en ontleent zijn gezag aan het 'wederzijdse vertrouwen en het aanhalen van de relaties binnen de gemeenschap' (Omer, 2011: 202). 'Leerkrachten en leerlingen werken samen, waardoor de jongeren de regels niet als beperkend ervaren, maar als motiverend' (Beerten, 2012). Het zijn hun regels. Het International Institute for Restorative Practices (Wachtel, 2012: 3) omschrijft dit als de fundamentele, onderliggende hypothese van herstelgericht werken:

Human beings are happier, more cooperative and productive, and more likely to make positive changes in their behavior when those in positions of authority do things with them, rather than to them or for them.

Door met de leerlingen samen te werken, door hen een stem te geven, blijken ze gelukkiger, productiever en meer bereid om mee te werken en hun gedrag in positieve zin te veranderen. De link met de theorie van verbondenheid (cf. 1.3.1) mag duidelijk zijn. Vandaar ook dat sommigen dit kwadrant het label 'verbinden' of 'verbindend werken' meegeven.

Herstellend handelen kan zowel preventief als curatief van aard zijn. Leerlingen die samen met hun klassenleraar het programma voor de sportdag in elkaar boksen, stellen zich op de dag zelf doorgaans meer geëngageerd op dan wanneer hen een programma wordt opgelegd. Leerkrachten die mee nadenken over aanpassingen aan het pedagogisch beleid van de school, zullen dat beleid achteraf minder bekritisieren. Zo zouden we tal van voorbeelden kunnen bedenken. Ook het betrekken van ouders levert winst op voor alle partijen.

Tijdens een herstelgesprek naar aanleiding van een gevecht op school verontschuldigde de geëmotioneerde moeder van de 'dader' zich bij de ouders van het 'slachtoffer'. De toon van het gesprek verzachtte ogenblikkelijk. En de eisen van de getroffen en wat de verdere afhandeling van het incident betrof evenzeer.

e) Opmerkingen

Opdelingen zijn altijd artificieel, oversimplificerend en generaliserend. Het Social Discipline Window onderscheidt vier pedagogische houdingen, maar in de realiteit zijn er natuurlijk veel meer. Elke ouder, elke leraar, ... combineert sturing met ondersteuning op zijn of haar unieke manier. Maar elk individu (en elke school) neigt in min of meerdere mate naar één van de omschreven basishoudingen. En dat is - ook voor ons niet! - lang niet altijd het kwadrant rechtsboven. Vooral niet op onze minder goeie dagen. Hier samen over reflecteren is op zichzelf een herstelgerichte praktijk. Vandaar de vraag: welke is jouw default position?

Herstellend handelen betekent trouwens niet dat we voortdurend evenveel zorg en structuur moeten bieden. We wikten onze woorden zorgvuldig wanneer we het hierboven hadden over 'voldoende' structuur en 'gepaste' zorg. De juiste mix fluctueert constant. Goede leerkrachten treden aan het begin van het schooljaar vaak meer sturend op dan naar het einde toe. Intuïtief weten zij dat de leden van een nieuwe groep een grotere behoefte aan duidelijkheid (en veiligheid) hebben en dat het makkelijker is de teugels achteraf wat te vieren dan andersom. Ook noodsituaties, bijvoorbeeld, vereisen voornamelijk kordate sturing. Omgekeerd lijkt het ons absurd om een leerling die te laat komt op school te sanctioneren, als blijkt dat zijn geliefkoosde hond die ochtend is overreden. Steun geven is dan op zijn plaats, zelfs al is komaf maken met laatkomers voor de school een prioriteit. Herstellend handelen vergt een voortdurend bewustzijn van de positie die we innemen. (Ligand, 2014)

CONSULT EN ADVIES VOOR PROFESSIONELEN

tZitemzo (vroeger Kinderrechtswinkel):

Hoogstraat 81, 9000 Gent - Tel. 09 234 19 72. - E-mail: jurist@kinderrechtswinkel.be

Gratis en anoniem juridisch advies over de wet en minderjarigen, **enkel voor professionelen**.

INFO EN ADVIES VOOR OUDERS EN/OF KINDEREN

tZitemzo (vroeger Kinderrechtswinkel):

09 233 65 65 - www.tzitemzo.be

Gratis en anoniem juridische informatie en advies over kinderrechten, de wet en minderjarigen.

Justitiehuis - eerstelijnspermanentie:

www.justitiehuizen.be

Gratis en anoniem advies door advocaten en justitieassistenten omtrent niet-samenlevende ouders.

CAW - Onthaal volwassenen:

078 150 300 - www.caw.be

Gratis informatie en advies omtrent hulp- en dienstverlening voor niet-samenlevende ouders: bemiddeling in familiezaken (scheidings- en ouderschapsbemiddeling), juridische procedures, begeleiding bij verwerking van de scheiding, ouderschapstherapie, opvoedingsondersteuning, bezoekerimte. CAW-onthaal kan doorverwijzen naar gepaste hulp binnen of buiten het CAW.

CAW - Onthaal jongeren: www.jac.be

Gratis en anoniem informatie en advies over alle welzijnsvragen waar jongeren tussen 12-25 jaar mee bezig zijn.

Het JAC kan doorverwijzen naar gepaste hulp binnen of buiten het CAW.

INTERESSANTE WEBSITES

www.tzitemzo.be

Juridische info over kinderrechten en Belgisch jeugdrecht voor kinderen, jongeren, ouders en professionelen.

www.tweehuizen.be

Info voor ouders, kinderen en professionelen rond scheiding.

www.groeimee.be/scheiding

Info voor ouders rond scheiding.

't Zitemzo ... als je gehoord wordt door de rechter:

infolder voor jongeren (+12 jaar).

www.juridat.be/bemiddeling/

Databank om een bemiddelaar in familiezaken op te zoeken.

www.tijdvoorjerelatie.be

Info en tips voor koppels om meer tijd te maken voor elkaar, maar ook om relatieproblemen bespreekbaar te maken.

Het is tevens een wegwijzer naar hulp en ondersteuning.

INTERESSANTE WEBSITES

www.omgaanmetvechtscheiding.be

Info en tools voor professionelen over (hoogconflicteuze) scheiding.

www.expoo.be/scheiding

Themapagina van Expoo voor professionelen.

INTERESSANTE FOLDERS

't Zitemzo Jeugdrecht ... als ouders uit elkaar gaan

brochure voor professionelen, tZitemzo.

't Zitemzo Kids ... als ouders uit elkaar gaan

folder voor kinderen (8-12 jaar), tZitemzo.

't Zitemzo Kids ... als je gehoord wordt door de rechter

folder voor jongeren (8-12 jaar), tZitemzo.

't Zitemzo ... als ouders uit elkaar gaan

folder voor jongeren (+12 jaar), tZitemzo.

't Zitemzo ... als je gehoord wordt door de rechter

folder voor jongeren (+12 jaar), tZitemzo.

Interessante adressen en links

Colofon

DEZE BUNDEL WERD ONTWIKKELD DOOR DE WERKGROEP HOOGCONFLICTUEUZE SCHEIDING - PREVENTIE

De werkgroep HoogConflictueuze Scheiding - preventie:

- werkt in opdracht van het IROJ Oost-Vlaanderen
- is samengesteld uit vertegenwoordigers van:
 - > Centra voor Leerlingenbegeleiding uit de regio Deinze - Eeklo - Gent
 - > Centrum Algemeen Welzijnswerk Oost-Vlaanderen
 - > Columbus, deelwerking vzw Oranjehuis
 - > Huis van de Mens
 - > Justitiehuis Gent
 - > Kind en Gezin
 - > Psychologisch en pedagogisch Centrum Zon-Maan
 - > Regionaal Centrum Geestelijke Gezondheidszorg Deinze-Eeklo-Gent
 - > Solidariteit voor het Gezin - Dienst Kinderzorg
 - > Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Oost-Vlaanderen
 - > Welzijnsoverleg Regio Gent
 - > tZitemzo (vroeger Kinderrechtswinkel)
- werkt rond preventie in het kader van hoogconflictueuze scheidingsituaties.
- ontwikkelt instrumenten, verzamelt informatie en stimuleert intersectorale uitwisseling voor de verschillende beroepsgroepen die geconfronteerd worden met kinderen wiens ouders verwickeld zijn in een hoogconflictueuze scheiding.

MEER INFO:

www.omgaanmetvechtscheiding.be